

Samen opleiden

REACTIE Joop van der Schee

Een Vlaamse onderwijsassistent, Joke Dewaele, vertelt dat “het voordeel, en ook ineens het nadeel, aan sociaalruimtelijke wetenschappen is dat je er alle richtingen mee uit kan”. Herkenbaar voor iedereen, maar dit maakt de sociaalruimtelijke wetenschappen ook tot iets vaags. Hoe je aan je (schoon)familie uitlegt wat je eigenlijk precies doet is een probleem dat vele sociaalruimtelijken bekend zal voor komen.

Het holistische karakter wordt dus gewaardeerd, maar het maakt het lastig de onderwijstaak van de universiteit te definiëren. Want hoe bepaal je wat studenten moeten leren? Volgens Droogleever Fortuijn is die vraag moeilijk te beantwoorden, omdat de beroepsperspectieven heel divers zijn. “Het loopt enorm uiteen wat ze later gaan doen. Daardoor is het lastig wat je de studenten precies moet leren. Gevolg daarvan is dat je in algemene dingen vervalft”.

Het holistische karakter is een valkuil en een kans

Maar in hoeverre is dat verkeerdt? Een sociaalruimtelijke alumna heeft van veel dingen een beetje verstand. Ronald van Kempen, decaan Faculteit Geowetenschappen van de Universiteit Utrecht: “Je krijgt ontzettend veel bagage mee waar je later wat mee kunt. Kijk, je weet dat je geen tandarts wordt of iets dergelijks. Maar je hebt zo’n brede basis meegekregen over de maatschappij, de stad, over hoe de regio in elkaar zit, hoe bestuur en beleid werkt. Dat is ontzettend krachtig”. Sander van Schagen vertelt dat “de praktijk vraagt om generalisten met enkele specialisaties en niet om superspecialisten. Zo’n duizendpoot kan zowel bestuurlijk als met zijn voeten in de klei acteren”. Een pleidooi vanuit de praktijk voor het opleiden van organisatoren?

Hoewel het holisme in de studies domineert, moeten we ook de specifiekere taakopvattingen niet te kort doen. Denk aan de technische aspecten van de planologie of milieuwetenschappen, zoals het maken van verkeersmodellen, grondexploitaties en maatschappelijke kostenbatenanalyses. Ook zijn geografen bij uitstek diegenen die kunnen werken met geografische informatiesystemen. Dat gaat veel verder dan alleen het in kaart brengen van ruimtelijke data, een GIS wordt ook gebruikt om gegevens te analyseren. Er zijn dus ook hele specifieke geografische beroepen voor te stellen. Met de populariteit van toepassingen als Google Maps en allerlei applicaties voor de smartphone kan een sociaalruimtelijke faculteit zich ook daarmee profileren. Dat vraagt om een gespecialiseerde opleiding, maar dat staat in contrast met die holistische bril. Voor de opleidingen die studenten willen aantrekken is ook dat weer een dilemma. Het vraagt immers om een aardige omslag als opleiding die nu vooral studenten aantrekt met haar breedheid.

Vorbereiden arbeidsmarkt

Eind 2010 vindt volgens een arbeidsmarktonderzoek van de Universiteit Utrecht onder haar alumni sociale geografie en planologie maar liefst 40% dat ze niet goed is voorbereid op de arbeidsmarkt. Het is lastig voor afgestudeerden om een baan te vinden die aansluit bij discipline en opleidingsniveau. Bij de overheid is bijvoorbeeld de vervangingsvraag laag. Veel banen van de babyboomers die met pensioen gaan worden

wegbezuinigd of vervangen door in de praktijk nauwelijks verlengbare tijdelijke contracten. Als wanhoopsdaad zijn werkzoekenden zelfs bereid werkervaringsplekken aan te nemen. Onbetaald of tegen geringe vergoeding. Organisaties nemen liever een nieuwe medewerker aan dan dat ze een goed functionerende werknemer een vast contract geven. Het holistische karakter van de sociaalruimtelijke wetenschappen is in deze tijd tegelijkertijd een valkuil en een kans. Het profiel is in beginsel vaag, maar een geograaf is zo breed opgeleid dat hij zijn profiel zonder schaamte zo kan opstellen dat het perfect aansluit bij de baan.

Toekomst

Blijft de vraag over of universiteiten meer moeten investeren in het opleiden van organisatoren en specialisten. Zullen zij sneller een baan op niveau vinden? Of moeten universiteiten helemaal niet zo pragmatisch denken? Door de vele beroepsmogelijkheden bestaat het gevaar dat opleidingen te veel in algemeenheden vervallen waardoor sociaalruimtelijken makkelijk vervangbaar zijn op de arbeidsmarkt. Maar dat is ook juist iets wat een opleiding die de nadruk op intellectuelen en innovators legt zou moeten kunnen voorkomen. Er bestaat niet één juiste, of beter type sociaalruimtelijke. Universiteiten kunnen in hun onderwijsprogramma’s dus beter alle vier de typen en haar tussenvormen accommoderen. Het holistische karakter van de sociaalruimtelijke wetenschappen is inherent aan het vakgebied en dat moeten we ook niet veranderen. Het verbinden van allerlei vraagstukken met de ruimte is juist de meerwaarde van deze disciplines. Het opleiden en verbinden van verschillende typen onderzoekers en maatschappelijke vraagstukken zou de taak van de universiteit moeten zijn. Niet alleen intellectuelen en innovators, maar ook studenten die met de aangeleerde vaardigheden en voldoende vakkennis met beide benen in de praktijk staan. Het gaat er uiteindelijk om dat de sociaalruimtelijken in de praktijk de theoretici kunnen blijven verstaan, en dat wordt versterkt doordat ze dezelfde academische vorming hebben gehad. Aan een wereld met alleen maar intellectuelen hebben we niet zo veel. Pas wanneer die intellectueel invloed heeft op de praktijk kunnen we daadwerkelijk spreken van maatschappelijke winst. Een echte kenniseconomie koestert de kennis van de grootste luizen in haar pels.

Annelies Beek (annaliesbeek@gmail.com) is onderwijscoördinator bij het KNAG en was daarvoor docente planologie aan de Universiteit Utrecht. Michiel van Meeteren promoveert in de sociale en economische geografie aan de Universiteit Gent. Beiden zijn redacteur van AGORA.

Literatuurselectie

Aanen, W, M. Brokken & J. Naafs (2010) Arbeidsmarktonderzoek alumni sociale geografie en planologie Universiteit Utrecht. Stogo onderzoek + advies.

Researchcentrum voor Onderwijs en arbeidsmarkt (2013) De arbeidsmarkt naar opleiding en beroep tot 2018. Universiteit van Maastricht.

Thomas, I., A. Verhetsel, & F. Witlox (2005) Belgian geographers at work. Belgian Journal of geography, 3, pp. 389-403.

Dat sociaalruimtelijke alumni – wat een term – in andere sectoren terecht komen dan vroeger verbaast me niet. De wereld verandert ook. Belangrijker is dat ze een baan vinden waarin hun vak goed van pas komt. Dat valt soms niet mee in crisistijd, maar dat is niet specifiek voor geografen. Wel kom je met de ene specialisatie, bijvoorbeeld Geo-ICT, makkelijker aan de bak dan met de andere. Na de middelbare school is de vervolgstudie al een enorme toespitsing. Overigens is het geen overbodige luxe als leraren aardrijkskunde in het voortgezet onderwijs leerlingen beter wijzen op de vele sociaalruimtelijke studies. Nu denken veel leerlingen dat ze weinig anders met aardrijkskunde kunnen worden dan leraar. Eenmaal op de universiteit blijken er ongeacht welk schoolvak dan ook binnen dat vak weer talloze specialismen te bestaan. Opleidingen bieden niet toevallig een onderwijsmodel aan dat start met overzichtskennis en onderzoekvaardigheden en vervolgens uitmondt in verschillende specialismen. Of die laatste voldoende diepgang hebben? Min of meer. Dat is ook lastig als de overheid in steeds minder studietijd steeds meer wil. Voor een dubbeltje op eerste rang. De vraag is of ook in deze fase geldt dat een betere voorbereiding mogelijk is op de volgende fase, de beroepspraktijk.

Het is maar goed ook dat al die sociaalruimtelijke alumni niet gelijk zijn

Onderzoek uit 2010 onder Utrechtse alumni wijst uit dat 40% van de alumni sociale geografie en planologie zegt niet goed voorbereid te zijn op de arbeidsmarkt. Dat het lastig is een baan te vinden die aansluit bij de eigen opleiding kan maar hoeft niet aan de opleiding te liggen. Jammer dat we geen cijfers zien van de ontwikkeling van deze zaak in de tijd en in hoeverre de crisis hierop effect heeft. Een opleiding dient zich te profileren met overzichtskennis en specialismen want de praktijk vraagt ook vaak om overzichtskennis, al is men zich daarvan vaak minder bewust dan van het veel genoemde gebrek aan praktijkkennis. Ook de steeds veranderende praktijkkennis vraagt om overzichtskennis van veranderende processen. Dat alles neemt niet weg dat praktijkstages en

praktijkonderzoeken in bachelor- en masteropleiding een must zijn en vaak (nog) beter kunnen.

Het is trouwens maar goed dat al die sociaalruimtelijke alumni niet allemaal gelijk zijn. Soms heb je meer een generalist nodig en soms meer een specialist. Ik ben zelf vooral een generalist en heb diepe bewondering voor mensen die heel veel van een bepaald specialisme afweten. Wat ik hen te bieden heb begrijp ik niet altijd. Ik denk dat sommige mensen er veel genoeg in scheppen dingen grondig uit te zoeken, terwijl anderen juist geboeid zijn door de brede blik.

De wereld verandert continu, dus moeten opleidingen ook blijven veranderen, zou je zeggen. In elk geval twee dingen zouden beter kunnen. In de eerste plaats dat mensen uit de praktijk en van de universiteit elkaar systematisch bijpraten over inzichten en veranderingen in wetenschap en in de beroepspraktijk. Dat levert voor beide partijen winst op. Dat elkaar bijpraten en van elkaar leren kan onder meer in door de universiteiten te organiseren alumnibijeenkomsten, maar ook op themadagen. Een logische volgende stap is dan samen opleiden. Natuurlijk gebeurt dat elkaar bijpraten op een aantal plaatsen al, maar is daarbij sprake van een systematische aanpak? Een logische volgende stap na bijpraten en samen analyseren is samen opleiden. Niet gemakkelijk, maar wel nuttig. Een goed landelijk geoportal, bijvoorbeeld in de vorm van een website waar geografen uit de wetenschap en praktijk hun kennis delen en waar het debat wordt gevoerd, zou deze wisselwerking tussen theorie en praktijk en tussen generalist en specialist kunnen en moeten ondersteunen. In de tweede plaats zou het goed zijn als op scholen en in academische opleidingen leerlingen en studenten explicieter worden getraind in het bespreken van verschillende mogelijke visies op een veranderende wereld. Waarschijnlijker geldt dat ook voor de beroepspraktijk. Anders leren kijken naar een wereld die steeds anders is. Binnen en buiten de universiteit en binnen en buiten de beroepspraktijk. Soms gebeurt het al! Het kost tijd en geduld, maar het levert kwaliteit op.

Joop van der Schee (j.a.vander.schee@vu.nl) is hoogleraar onderwijsgeografie aan de Vrije Universiteit Amsterdam en hoogleraar geografie voor educatie en communicatie aan de Universiteit Utrecht.